

ONOMATOPEJE CZYLI WYRAZY DŹWIEKONASŁADOWCZE

W ROZWOJU MOWY DZIECI

Wyrazy dźwiękonaśladowcze - onomatopeje w sposób naturalny potrafią wyrazić otaczające nas zjawiska dźwiękowe. Poprzez swoją naturalność umożliwiają dziecku w prosty sposób porozumiewanie się z otoczeniem i stanowią pewien etap rozwoju jego werbalnych kontaktów z innymi ludźmi. Są pierwszymi, naturalnymi słowami dziecka, powiązanymi z określonym znaczeniem. W języku polskim istnieje ogromne bogactwo tego rodzaju wyrazów, które ze względu na zawartość wielu zjawisk językowych wykorzystuje się w praktyce logopedycznej do ćwiczeń wszechstronnie usprawniających funkcje mowy. Onomatopeje ćwiczą cały aparat mowy:

- oddychanie
- fonację (głos)
- prozodię (melodię, akcent i rytm mowy)
- słuch fonematyczny
- sprawność i koordynację narządów mowy
- artykulację.

W terapii logopedycznej onomatopeje wykorzystywane są w przypadku dzieci w wieku przedszkolnym lub/i wymagających oddziaływań ze względu na opóźniony rozwój mowy. Doskonale służą usprawnianiu narządów mowy nie tylko dziecka o prawidłowym rozwoju, ale i dziecka z zaburzeniami mowy, opóźnionym rozwojem mowy na tle uszkodzenia układu nerwowego czy też upośledzenia umysłowego.

Onomatopeje mogą służyć do:

- nawiązania kontaktu z dzieckiem w formie atrakcyjnej zabawy;
- określania zdolności spostrzegania elementów segmentalnych języka polskiego (praktyczny sposób poznawania cech dźwięków mowy);
- określenia zdolności spostrzegania elementów suprasegmentalnych języka polskiego (akcentu, rytmu i melodii mowy);
- ukierunkowania treningu słuchowego lub wychowania słuchowego nastawionego na wyrobienie wrażliwości na cechy prozodyczne mowy oraz na ćwiczenie uwagi i spostrzegawczości słuchowej, a także na rozwijanie pamięci słuchowej;
- wywoływania pierwszych słów (wypowiedzi) dziecka;

- nauki zachowań dziecka w formie aktywności zadaniowej;
- kształtowania i rozwijania różnych funkcji mowy (działania profilaktyczne).

Mowa małego dziecka jest sama w sobie zjawiskiem wspaniałym. Dziecko wsłuchuje się w dźwięki otaczającego je świata i próbuje je naśladować. Są to zarówno głosy zwierząt, ptaków, sprzętów mechanicznych (klakson samochodu, dzwonek telefonu, warkot odkurzacza, stukanie klocków, pocieranie ręką po papierze itp.), jak i głosy ludzi rozmawiających między sobą lub przemawiających bezpośrednio do dziecka. Z tych dwóch rodzajów dźwięków powstają wyrazy dźwiękonaśladowcze. Pojawiają się one w mowie każdego dziecka pod koniec pierwszego i na początku drugiego roku życia. Z jednej strony są one łatwiejsze do wymówienia od wyrazów używanych w mowie potocznej (np. „muuu” - „krowa”), a z drugiej oddają więc emocjonalną z otaczającym dziecko światem.

Wyrazy dźwiękonaśladowcze (onomatopeje) odgrywają ogromną rolę w rozwoju mowy każdego dziecka, ponieważ:

- stanowią ważny etap kształtowania się mowy (poprzedni etap, tj. gaworzenie, był elementem okresu melodii, teraz dziecko wchodzi w okres wyrazu);
- są pierwszym językowym kontaktem dziecka z otoczeniem;
- ćwiczą cały aparat mowy i rozwijają wszystkie najważniejsze funkcje mowy;
- zastępują wyrazy zbyt trudne dla dziecka łatwiejszymi do wymówienia, przez co dziecko dość szybko odnosi swe pierwsze sukcesy (chętniej „bawi się” dźwiękami mowy);
- wzmacniają wyrazy podkreślając ich znaczenie (np. „ale zimno wrrr...”);
- stanowią podstawę posługiwania się językiem potocznym, a potem literackim, są bowiem podstawą do tworzenia nowych wyrazów (np. „kwa, kwa” - kwakać, kwkanie, kaczką).

eo-eo-eo-eo-eo!

Choć nie zastanawiamy się nad zjawiskami mowy,
to zwróćmy uwagę, że ta i inne onomatopeje wszechstronnie
rozwijają funkcje mowy dziecka, a mianowicie:

- **wydłużają fazę wydechową** („muuu” = „m” oraz „u” wymawiane są długo);
- **ustawiają głos do właściwej intonacji, melodii i rytmu**, czyli tak., by mówienie nie sprawiało dziecku trudności, zaś głos był głęboki i jednocześnie miły dla ucha słuchacza.
- **poprawiają ustawienie głosu i skierowanie rezonansu głosowego na maskę**, gdyż stosuje się odpowiednio wydłużone wypowiedzianie spółgłoski nosowej „m”.
- **kształcą artykulację**. Ucząc dziecko naśladowania odgłosu krowy („muuuu”) dajemy początek takim wyrazom jak: mucha, mówi, mój; następnie uczymy odróżniać słowa „mój” - „moje”, „mówi” - „mowa”, „mucha” - „macha”. Przykładowo, u dzieci młodszych możemy wykorzystać onomatopeje: „m...” (naśladując mruczenie misia), „muuu...” (imitując ryczenie krowy), „meee...” (udając głos kozy), „miau” (miauczenie kota), a u dzieci starszych nieco trudniejsze „rrrum” (mruczenie kota).

Onomatopeje („muuu”, „miauuu”) **usprawniają narządy artykulacyjne** - powodują wysuwanie do przodu warg przy wydłużonej wymowie samogłoski „u”, co ułatwi w przyszłości naukę spółgłosek: „sz”, „ż”, „cz”, „dż”;

- **wzmacniają mięśnie, poprawiają koordynację i precyzję ruchów narządów mowy** poprzez wielokrotnie powtarzane zabawy z użyciem wyrazów dźwiękonaśladowczych. Przykładowo, w **usprawnianiu warg** można z powodzeniem wykorzystać wyrazy przy wymawianiu których wargi otwierają się i zamykają np.: pa; ap; bach; kap, kap; klap, klap; albo gdy kąciki ust cofają się, rozsuwają (w uśmiechu) np.: meee...; beee...; he, he; hi, hi. Innym treningiem dla warg dziecka jest tworzenie tzw. ryjka, który powstaje w wyniku ściągnięcia ust do przodu, zbliżenia obu warg do siebie np.: hau; buch; kuku; kukuryku; gul, gul; puk, puk; miau.

Do nieco trudniejszych ćwiczeń warg, wymagających od dziecka połączenia obydwu ruchów tj. uśmiechu i tzw. ryjka, należy naśladowanie odgłosów pojazdów np. samochodu policyjnego (e-o), karetki pogotowia (i-u), samochodu straży pożarnej (e-u).

- **wzmacniają siłę głosu i napięcie**, czego dziecko może się nauczyć poprzez używanie takich wyrazów jak: a psik! (kichanie); pif, paf (strzelanie); bach, bęc (rzucanie, uderzenie).

Wierszyki dźwiękonaśladowcze

JEDZIE POCIĄG

Jedzie pociąg - fu, fu, fu
Trąbka trąbi – tru, tu, tu
A bębenek - bum, bum, bum
Na to żabki - kum, kum, kum...
Woda z kranu - kap, kap, kap
Konik człapie - człap, człap, człap
Mucha brzęczy - bzy, bzy, bzy
A wąż syczy - sss, sss, sss..

Dziadzio Mrok

Pada, pada deszcz chlupu, chlupu, chlup!
Idzie dziadzio Mrok tupu, tupu, tup!
Idzie dziadzio Mrok człapu, człapu, człap!
Wyskoczyła noc, za połę go łap!
Zmyka dziadzio Mrok tupu, tupu, tup!
A noc za nim brnie chlupu, chlupu, chlup!

PEŁNO DŹWIĘKÓW

Pełno dźwięków jest dokoła,
wrona - kra, kra, kra, woła.
Wietrzyk szumi: szu, szu, szu,
krówka muczy: mu, mu, mu.
Deszczyk pada: kap, kap, kap,
woda chlupie: chlap, chlap, chlap.
Krzesło skrzypi: skrzyp, skrzyp, skrzyp,
zegar tyka: tik, tak, tik.
Kurczę piszczy: pi, pi, pi,
w pies groźnie szczyrzy kły: wrrr.
Stuka obcas: stuk, stuk, stuk,
dzieciół puka: puk, puk, puk.
Indyk woła: gul, gul, gul,
woda w rurach: bul, bul, bul.

